



HOLLANDO-SLAVICA II:

REINIER VAN DER MEULEN (1882-1972)

door Jos Schaeken

“Ого! Он идет бейдевиндом нам наперерез... Черт меня побери!”
Приключения Тантава: Тайна “Единорога”
 (Zie R. van der Meulen, № 3, p. 32.)

Voor de eerste Nederlandse leerstoel slavistiek waren er in het begin van de jaren '10 van deze eeuw drie kandidaten in de race: Anna Croiset van der Kop, Reinier van der Meulen en Nicolaas van Wijk. We weten allemaal wie de race gewonnen heeft. Achteraf gezien is de keuze van de toenmalige bestuurders van de Leidse universiteit een gouden greep geweest; Van Wijk heeft de Nederlandse slavistiek met zijn gigantische wetenschappelijke productie en zijn grote sociale bewegingheid internationale erkenning bezorgd.

Maar de keuze lag destijds niet zonder meer voor de hand. Het was Anna Croiset van der Kop die als slaviste misschien wel de beste papieren had. Van Wijk had zich vooral in de vergelijkende Indo-europese taalwetenschap gespecialiseerd, maar ook hij had vóór 1913 al behoorlijk wat geschreven over Russische en andere Slavische onderwerpen en had bovendien al in 1903 een aantal maanden in Moskou gezeten om Russisch te leren. Toch lijkt me de destijds gewekte suggestie dat bij de benoeming antifeministische gevoelens een rol zouden hebben gespeeld niet helemaal uit de lucht gegrepen. Het is een schrale troost dat haar naam nog voortleeft in het Croiset van der Kop-Fonds. De tegenwoordig waarschijnlijk minst

bekende van het genoemde drietal is Reinier van der Meulen. Als een slavist überhaupt iets te binnen schiet wanneer zijn naam valt, dan is het wel zijn werk over Nederlandse woorden in het Russisch. Van der Meulen heeft inderdaad verreweg de belangrijkste bijdrage op dit onderzoeksgebied geleverd. Zijn twee bekendste boeken zijn *De Hollandsche Zee- en Scheepstermen in het Russisch* uit 1909 (zie onder, № 3) en *Nederlandse woorden in het Russisch* uit 1959 (№ 72). In een reeks met de titel “Hollando-Slavica” mag hij dan ook niet ontbreken.

Biobibliografie

Terwijl er al uitgebreide bibliografieën bestaan van Croiset van der Kop en Van Wijk missen we tot nu



toe een zo volledig mogelijk overzicht van Van der Meulens publicaties. Hieronder staat zo'n overzicht. Ton van den Baar, bekend om zijn woordenboeken Nederlands-Russisch en Russisch-Nederlands, heeft weliswaar negen jaar geleden in zijn overzichtsartikel "The History of Slavic Studies in the Netherlands" een publicatielijst van Van der Meulen opgenomen, maar deze is niet helemaal volledig. Er ontbreken niet alleen een stuk of tien artikelen over Slavische en Baltische onderwerpen. Ook missen we alle bijdragen die Van der Meulen buiten deze onderzoeksterreinen heeft geschreven, met name op lexicografisch en etymologisch gebied van het Nederlands. Deze bijdragen hangen veelal nauw samen met zijn studie naar Nederlandse woorden in het Russisch. Zo voert hij bij voorbeeld in zijn vijfdelige serie "Sparsa" (№ 52-54, 62, 70) vaak het Russisch of een andere Slavische taal aan om de herkomst van een Nederlands woord te verklaren of te verduidelijken. Een ander voorbeeld is zijn artikel uit 1913 (№ 14), waarin hij het woord *slawacien* 'begroeten' afleidt van *славить* en *слава*. Een bekende parallel is natuurlijk *pierewaaien*, dat gewoonlijk als een volksetymologische verbastering van *миловать* wordt gezien.

Literatuurverwijzingen

Het genoemde artikel van A.H. van den Baar, "The History of Slavic Studies in the Netherlands", is te vinden in *Beiträge zur Geschichte der Slawistik in nichtslawischen Ländern* (red. J. Hamm en G. Wyrzens), Wien, 1985, 317-360 (over Van der Meulen, pp. 346-349; geselecteerde bibliografie, pp. 348-349, n. 90; over Croiset van der Kop en Van Wijk, pp. 322-341). Over Van der Meulens werk op het gebied van het Litouws zie ook A. Sabaliauskas, *Lietuvių kalbos tyrinėjimo istorija, iki 1940 m.*, Vilnius, 1979, 115; idem, *Lietuvių kalbos tyrinėjimo*

Bij Van den Baar vinden we ook een beknopte biografie van Van der Meulen. De onderstaande literatuurlijst weerspiegelt duidelijk de globale lijnen van zijn wetenschappelijke levensloop. Wat daarbij opvalt is dat die min of meer parallel lopen aan die van Van Wijk. Vanaf het moment dat Van der Meulen in 1907 promoveerde (zie № 1) tot het moment in 1913 waarop niet hij maar Van Wijk tot hoogleraar in de slavistiek werd benoemd, schrijft hij bijna uitsluitend artikelen op het gebied van het Russisch en Litouws. Tot de dood van Van Wijk in 1941 moet hij werk vinden buiten de slavistiek, eerst als leraar Nederlands en geschiedenis op een middelbare school, later als medewerker aan het *Woordenboek der Nederlandse Taal*. Hij publiceert in die periode bijna alleen over Nederlandse onderwerpen (enkele uitzonderingen zijn № 16, 30, 37 en 46). Na Van Wijks dood en het moment in 1946, wanneer hij op zijn 64ste eindelijk de Leidse leerstoel mag bezetten, neemt zijn productie op het gebied van het Slavisch (Russisch en Pools) en Baltisch (Litouws en Oudpruisisch) weer substantiële vormen aan. Op 88-jarige leeftijd, twee jaar voor zijn dood, wordt zijn laatste artikel gepubliceerd.



istorija, 1940-1980 m., Vilnius, 1982, 228. A.M. Haupt, *Problems in the Investigation of Dutch Influence on the Russian Vocabulary*, Ann Arbor - London, 1954 [(1953)/1979], 30, n. 9, vergist zich wanneer hij beweert dat niet Reinier van der Meulen, maar zijn vader Rimmer (1850-1925) aan het *Woordenboek der Nederlandse Taal* heeft meegewerkt (vgl. Van den Baar, a.w., 1985, 347).

De meest uitgebreide bibliografie van Croiset van der Kop is te vinden bij Van den Baar, *Een eerste kennismaking met tante Anna*, Groningen, 1984, 39-41. Voor een lijst van publicaties van Van Wijk zie P.C. Paardekooper en C.H. van Schooneveld, "Schriftenverzechnis von N. van Wijk", *Zeitschrift für slavische Philologie* 18, 1942, 124-161; aanvullingen bij J. Schaeken, "Bibliographia Nicolai van Wijk: Addenda et corrigenda", *Nicolaas van Wijk (1880-1941). A Collection of Essays on His Life and Work (= Studies in Slavic and General Linguistics 12)*, Amsterdam, 1988, 147-149.

Over de etymologie van *pierewaaien* is al in de vorige eeuw het een en ander geschreven. Zo wijst P.J. Cosijn in zijn stukje "Geleerde volksetymologie" uit 1895 (*TNTL* 14, 315) op een creatieve verklaring voor de herkomst van dit woord: "[...] uit *pierewaaien* gaan; dat is, met bloote voeten door de klei *waden*, om *pieren* of *wormen* voor vischaas te zoeken". Het verband tussen *pierewaaien* en *ниповать* is voor het eerst gelegd door C.C. Uhlenbeck in 1892 ("*Pierewaaien*", *Beiträge zur geschichte der deutschen sprache und literatur* 16, 563; vgl. ook idem, "*Slawaeien*", *Beiträge...* 19, 1894, 333).

Chronologische bibliografie

Afkortingen:

TNTL = *Tijdschrift voor Nederlands(ch)e taal- en letterkunde*

Mededeelingen A = *Mededeelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen, afdeling letterkunde*, serie A

Medede(e)lingen NR = *Medede(e)lingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen, afde(e)ling letterkunde*, nieuwe reeks [In de Tweede Wereldoorlog: *Mededeelingen der Nederlandsche Akademie...*]

1. *Die Naturvergleiche in den Liedern und Totenklagen der Litauer*, Leiden, 1907. (Dissertatie.)
Recensie: N. van Wijk, *Museum* 15, 1908, 61-63.
2. (Recensie A.C. Croiset van der Kop, *Altrussische Übersetzungen aus dem Polnischen. I: De morte prologus*, Berlin-Schöneberg, 1907) *Museum* 15, 1908, 178-180.
3. *De Hollandsche Zee- en Scheepstermen in het Russisch (= Verhandelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam, afdeling letterkunde, nieuwe reeks, X/2)*, Amsterdam, 1909.

Recensies: D.K. Zelenin, *Russkij filologičeskij vėstnik* 65, 1910, 403-411; A.C. Croiset van der Kop [A.A. Kruazė van-der-Kop], "K voprosu o gollandskix terminax po morskomu dėlu v russkom jazykė (Po povodu truda g. R. van-der-Mjėlen: "Gollandskie morskie i sudovye terminy v russkom jazykė")", *Izvēstija Otdėlenija russkago jazyka i slovesnosti* XV/4, 1911, 1-72 (zie ook A. Brückner, "Holländisch-Russisches", *Museum* 18, 1911, 450-451); vgl. V. Kiparsky, *Russische historische Grammatik. III: Entwicklung des Wortschatzes*, Heidelberg, 1975, 111-121.



4. "Hollando-Russica", *TNTL* 28, 1909, 206-214.
5. "Hollando-Russica", *TNTL* 29, 1910, 247-260.
6. "Hollando-Russica", *TNTL* 30, 1911, 137-160.
7. "Mnl. Paerde", *TNTL* 30, 1911, 281-282.
8. "Zwei litauische Totenklagen aus dem Gouvernement Wilna", *Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung* 44, 1911, 360-366.
9. *De godsdienst der heidensche Balten en Slaven* (= *Groote Godsdiensten* II/10), Baarn, 1913.
10. "Peter de Groote en het Hollandsch", *Onze Eeuw* 13/3, 1913, 117-138.
11. "Mnl. loesch", *TNTL* 32, 1913, 64-67.
12. "De sage van Karel en Elegast bij de Litauers", *TNTL* 32, 1913, 89-91.
13. "Lijzeil", *TNTL* 32, 1913, 210-219.
14. "Slawaeien", *TNTL* 32, 1913, 279-285.
15. "Hollebollig", *TNTL* 32, 1913, 319-320.
16. "Über die litauischen Vēlēs", *Archiv für Religionswissenschaft* 17, 1914, 125-131.
17. "Rob, Rop", *TNTL* 34, 1915-16, 211-214.
18. "Mnl. toelgen, toillien, thoillien", *TNTL* 34, 1915-16, 214-16.
19. "Mnl. tentenel", *TNTL* 34, 1915-16, 236-238.
20. "Mnl. tentenel – tinterneel", *TNTL* 35, 1916, 319-320.
21. "Robbedoes", *TNTL* 36, 1917, 1-9.
22. "Over den Nederlandschen oorsprong der aardrijkskundige namen *Skagerrak* (*Skagerak*) en *Kattegat*", *TNTL* 38, 1919, 113-132.
23. *Gamtos prilyginimai Lietuvių dainose ir raudose*, Vilnius, 1919. (Litouwse vertaling van № 1 door M. Biržiska.)
24. "De Mallegezen van de Kaap", *TNTL* 39, 1920, 274-279.
25. "Schevinken van Oostland", *TNTL* 39, 1920, 279-290.
26. "Kabardijn in blazen", *TNTL* 39, 1920, 291-294.
27. *Woordenboek der Nederlandsche taal XIII (Riant-Ruzing)*, 's-Gravenhage - Leiden, 1924.
28. "Bont en blauw", *TNTL* 45, 1926, 60-69.
29. "Em staan hebben en Em om hebben", *TNTL* 45, 1926, 70-73.
30. "De Russische scheepsterm *bryzgas*", *TNTL* 45, 1926, 74-80.
31. *De naam van den mammoth* (= *Mededeelingen* A LXIII/12, 349-403), Amsterdam, 1927.
32. "Romeinsche vellen", *TNTL* 47, 1928, 145-158.
33. "Romeinsche vellen (Naschrift)", *TNTL* 49, 1930, 34-35.
34. *Over een woord voor Hollanders in Spaansche archivalia* (= *Mededeelingen* A, LXXI/2, 11-45), Amsterdam, 1931.
35. *Nogmaals over een woord voor Hollanders in Spaansche archivalia* (= *Mededeelingen* A, LXXIII/2, 35-58), Amsterdam, 1932.
36. "Liever Turksch dan Paapsch", *TNTL* 53, 1934, 117-123.
37. *Russisch na bekren', Poolsch na bakier* (= *Mededeelingen* A, LXXXI/3, 69-90), Amsterdam, 1936.



38. *Over een naam van het stormvogeltje: malefijt* (= *Mededeelingen* A, LXXXIII/4, 115-160), Amsterdam, 1937.
39. "De scheepsnaam *karbas*. Met naschrift", *TNTL* 57, 1938, 57-62.
40. "Reinaert II, vs. 4192", *TNTL* 57, 1938, 151-156.
41. "Een motief uit de Karel en Elegast", *TNTL* 57, 1938, 157-159.
42. *Malefijt: Portugeesch Malfeito?* (= *Mededeelingen* NR II/13, 487-492), Amsterdam, 1939.
43. "Kalmerpeer", *TNTL* 58, 1939, 61-64.
44. "Pervansche sparren", *TNTL* 58, 1939, 65-66.
45. "Reversche sparren", *TNTL* 58, 1939, 67-68.
46. "Naar aanleiding van 't Poolsche woord *legart*", *TNTL* 58, 1939, 277-282.
47. (In samenwerking met J.A.N. Knuttel en J.H. van Lessen) *Woordenboek der Nederlandsche taal XV (St-Strever)*, 's-Gravenhage - Leiden, 1940.
48. *Over het woord sabel* (= *Mededeelingen* NR III/5, 207-250), Amsterdam, 1940.
49. *Poolsch herbata* (= *Mededeelingen* NR V/2, 107-112), Amsterdam, 1942.
50. *Oudpruisisch mixkai* (= *Mededeelingen* NR VI/2, 33-44), Amsterdam, 1943.
51. "De Nederlandsche woorden in het Russisch", *Jaarboek der Nederlandsche Akademie van Wetenschappen 1943-44*, Amsterdam [1945], 167-184.
52. "Sparsa (I)", *TNTL* 62, 1943, 40-51.
53. "Sparsa (II)", *TNTL* 62, 1943, 135-144.
54. "Sparsa (III)", *TNTL* 62, 1943, 210-218.
55. *De etymologie van het woord schobbejak* (= *Mededeelingen* NR VII/2, 121-130), Amsterdam, 1944.
56. *Over de onderscheiding van levend en levenloos in de Slavische talen*, Amsterdam, 1946. (Rede.)
Recensie: G.J. Uitman, *Levende Talen* 138, 1947, 185.
57. (Recensie J. Delattre, *De invloed van het Spaans en het Portugees op de Westeuropese talen*) *TNTL* 64, 1946, 64-65.
58. *Russisch leesboek met woordenlijst*, Den Haag, 1947.
59. "De godsdienst der Slaven en Balten", *De godsdiensten der wereld* II, Amsterdam, 1948, 193-213.
60. "Balto-Slavische taalstudie", *Geesteswetenschappelijk onderzoek in Nederland* (verzameld en uitgegeven door de Werkgemeenschap van wetenschappelijke organisaties in Nederland), Amsterdam, 1948, 212-217.
61. *Het Lexicon vokabulum novym po alfavitu* (= *Mededeelingen* NR XIII/9, 239-282), Amsterdam, 1950.
62. "Sparsa (IV)", *TNTL* 70, 1952, 276-292.
63. "Nautica (I)", *TNTL* 71, 1953, 285-297.
64. "Nautica (II)", *TNTL* 72, 1954, 124-134.
65. *Over enige aardrijkskundige namen bij onze vroegere zeevaarders* (= *Mededeelingen* NR XVIII/7, 181-204), Amsterdam, 1955.
66. "Neerland-Polonica", *Analecta slavica* (= *Fs. B. Becker*), Amsterdam, 1955, 45-49.



67. "Nautica (III)", *TNTL* 73, 1955, 93-108.
68. "Nautica (IV)", *TNTL* 73, 1955, 279-288.
69. *Twee onverklaarde woorden: Krimgotisch borrotsch; Oudpruisisch wissams'* (= *Mededelingen* NR XIX/10, 339-356), Amsterdam, 1956.
70. "Sparsa (V)", *TNTL* 74, 1956, 301-309.
71. *Over een eigenaardige Litouwse uitdrukking* (= *Mededelingen* NR XXI/8, 221-232), Amsterdam, 1958.
72. *Nederlandse woorden in het Russisch (Supplement op De Hollandsche Zee- en Scheepstermen in het Russisch)* (= *Verhandelingen der Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, afdeling letterkunde, nieuwe reeks* LXVI/2), Amsterdam, 1959.
Recensie: V. Kiparsky, *Neophilologische Mitteilungen* 61, 1960, 248-250; vgl. idem, *Russische historische Grammatik. III: Entwicklung des Wortschatzes*, Heidelberg, 1975, 111-121.
73. "Een parallel", *Neophilologus* 44, 1960, 150-151.
74. "Herdenking van J. Endzelin (22 februari 1873 - 1 juli 1961)", *Jaarboek der Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen 1967-1968*, Amsterdam [1968], 362-365.
75. "Een Rus over de morfologie van het naamwoord in het Nederlands", *De Nieuwe Taalgids* 61, 1968, 331-335.
76. *Over de Oudpools-Litouwse namen Jagietto en Radziwit* (= *Mededelingen* NR XXXIII/1, 3-10), Amsterdam, 1970.